Muistio

5.6.2018

Eteläranta 10
00130 Helsinki, Finland

Romanov pereulok, 4
125009 Moscow, Russia

Sinikka Parviainen
Analyst

+358 50 328 5028
sinikka.parviainen@eastoffice.fi

TYÖ- JA ELINKEINOJAOSTON KUULEMISTILAISUUS
keskiviikko 6.6.2018 klo 09:00

Asia: O 43/2016 vp Venäjälle suuntautuva vienti ja Venäjän talouden näkymät
https://www.eduskunta.fi/valtiopaivaasiakirjat/O+43/2016

Teema: Ajankohtaiskatsaus Venäjän kaupan kehittymisestä ja kehittämishaasteista

1. Venäjän talouden ja Suomen Venäjän viennin näkymät suomalaisyritysten näkökulmasta

Venäjän talous kääntyi kasvu uralle vuonna 2017 kolmen heikon vuoden jälkeen ja sen uskotaan kasvavan maltillisesti (BKT:n kasvu 1,5-2 %) vuosien 2018-20 aikana. Venäjän talousnäkymiä rajoittavat erityisesti yksityisten investointien vähyys ja globaalin poliittisen tilanteen kiristyminen. Vuonna 2018 öljyn hinta on noussut ennätyskorkealle ruplamääräisesti, mikä ylläpitää muuten heikkoa talouskasvua ja parantaa merkittävästi jo hyvin tasapanossa olevaa Venäjän valtiontalouden tilannetta. Korkeampi öljyn hinta yksinään ei kuitenkaan voi kompensoida yksityisten investointien puutetta erityisesti teollisuudessa, joka toimii tällä hetkellä lähes täydellä kapasiteetilla. Yksityisen kulutuksen kasvu venäläisten nousseiden reaalitulojen myötä tekohengittää Venäjän taloutta todennäköisesti ainakin vuoden 2018 loppuun. Pitemmän tähtäimen kasvua heikentävät merkittävästi USA:n 6.4.2018 asettamat uudet sanktiot, joka eristää Venäjää yhä enemmän maailman talouden arvoketjuista, sekä Venäjän mahdolliset vastasanktiot, joiden taas uskotaan aiheuttavan suurempaa haittaa venäläisille ja eurooppalaisille yrityksille kuin amerikkalaisille.

Suomen tavaravienti Venäjälle kasvoi 15 % edellisestä vuodesta Venäjän talouskasvun elpymisen ja öljyn hinnan myötä hieman vahvistuneen ruplan ansiosta. Venäjän osuus Suomen viennistä oli noin 6 % viennin kokonaisarvosta. Suotuisasta kehityksestä huolimatta vuoden 2017 viennin euromääräinen arvo vain noin 64 % vuoden 2013 tasosta. Merkittävää kasvua ei ole näköpiirissä viennissä vuonna 2018 ja tammi-maaliskuussa 2018 Venäjän-viennin arvo säilyi viime vuoden vastaavan ajanjakson tasolla.

Kansainvälisen poliittisen tilanteen kiristyminen erityisesti USA:n ja Venäjän välillä haittaa merkittävästi ennen kaikkea eurooppalaisia yrityksiä, koska se lisää epävarmuutta tulevaisuudesta ja siten yritykset päätyvät lykkäämään tai viivyttämään investointipäätöksiään. Lisäksi erityisesti Venäjällä toimiville yrityksille tämä on näkynyt protektionististen toimien kasvuna entisestään uusien lakien ja laki esitysten muodossa, joita erittelemme tarkemmin alla.

Heikon talouskehityksen lisäksi yhtenä suurempana riskinä suomalaisyrityksille (sekä Venäjän kauppaa harjoittaville että siellä toimiville) on heikko rupla, koska suomalaiset yritykset vievät Venäjälle ennen kaikkea investointituotteita, valmistavat tavaroita Venäjän markkinoille ja ns. vientialusta-tuotanto (eng. export platform) on vähäisempää. Rupla on onneksi pysynyt kohtuullisen vakaana vuosina 2017-18, vaikka sen arvo laskikin uusien USA:n sanktioiden myötä hetkellisesti huhtikuun alussa 2018. Toisaalta samaan aikaan raakaöljyn maailman markkinahinnan nousu on ylläpitänyt ruplan arvoa, vaikka öljyn hinnan ja ruplan dollarikurssin välinen yhteys on heikentynyt johtuen Venäjään liittyvistä poliittisista riskeistä, mitkä ovat kiihdyttäneet pääomapakoa ja saaneet investoijat ja kansainväliset pankit karttamaan Venäjää.

Edustamamme suomalaisten suurtyritysten liiketoiminta Venäjällä on tuottoisaa, mutta tulevaisuuden näkymät ovat epävarmat eikä suurta myynnin kasvua odoteta. Joitain poikkeuksia lukuun ottamatta Venäjän kauppaan liittyviä ja Venäjälle suuntautuneita investointeja lykätään ja ollaan odottavalla kannalla erityisesti johtuen kansainvälisten suhteiden kiristymisestä ja protektionismin noususta.

2. Ajankohtaiset haasteet Venäjän kaupassa ja Venäjällä toimiville yrityksille

2.1. USA:n asettamat sanktiot 6.4.2018

USA asetti huhtikuussa uusia sanktioita venäläisille liikemiehille, valion virkamiehille ja suuryrityksille. Nämä sanktiot osoittautuivat aikaisempaa haitallisimmiksi ennen kaikkea, koska ensi kertaa sanktiolistalle liitettiin suuria globaaleja yrityksiä ja globaalisti toimivia liikemiehiä, joiden uskotaan olevan osakkaina noin 6000 yrityksessä.

Eurooppalaisten yrityksen näkökulmasta uudet sanktiot lisäsivät myös toissijaisten sanktioiden uhkaa ja erityisesti pankit ovat entistä varovaisempia rahoittamaan Venäjään liittyviä projekteja. Lain mukaan toissijaisia sanktioita voidaan asettaa, jos kyse on merkittävistä transaktioista (”significant transactions”) sanktioiden alaisten tahojen kanssa suoraan tai välillisesti. Merkittäviä transaktioita ei ole kuitenkaan määritelty suoraan eikä mistään raja-arvoista ole annettu tarkennusta USA:n valtionvarainministeriön sanktioista vastaavalta virastolta (US Treasury Office of Foreign Assets Control), mikä on aiheuttanut epävarmuutta erityisesti suuryrityksille. Määritelmä on todennäköisesti jätetty epämääräiseksi tarkoituksella. Toistaiseksi toissijaisista sanktioista eurooppalaisia yrityksiä kohtaan ei ole tietoa, mutta niiden uhka saa yritykset rajoittamaan toimintaansa.

2.2. Venäjän vastasanktiolaki

Venäjän Federaation Duuma hyväksyi lain vastasanktioista 22.5.2018 ”epäystävällisiä” maita vastaan. Laissa ei määritellä tiettyjä tuoteryhmiä tai sektoreita, mitä sanktiot koskevat, ja hyväksytyssä

muodossaan kaikki harkinta sanktioiden asettamisesta jää Federaation hallitukselle ja presidentille. Toistaiseksi uusia vastasanktioita ei ole asetettu.

Lain väljä muoto on osittain helpotus, koska nykymuodossaan kaikkein protektionistisimmat äänet Duumassa eivät saaneet muutoksia lakiin erityisetsi venäläisen yrityskentän ja kansalaisyhteiskunnan vastustuksen takia (liittyen esitykseen kieltää ulkomaisten lääkkeiden tuonti). Toisaalta liian vapaamuotoinen laki jättää paljon epävarmuutta milloin ja miten vastasanktioita tullaan käyttämään ja vähentää siten yritysten mahdollisuuksia varautua niihin.

2.3. Lakiesitys sanktioiden noudattamisen kriminalisoinnista Venäjän maaperällä

Venäjän federaation duumassa on käsittelyssä lakiesitys, joka kriminalaisoisi Venäjän vastaisten sanktiouiden noudattamisen tai niiden edesauttamisen Venäjän maaperällä. Maksimissaan näistä rikkeistä on mahdollista saada 600 000 ruplaa sakkoa, 4 vuotta vankeutta, tulonmenetys 4 vuodeksi tai joku näiden yhdistelmä. Nykymuodossaan laki muodostaisi merkittävän uhan eurooppalaisille yrityksille ja pankeille, jotka tietenkin noudattavat EU:n ja osittain USA:n asettamia sanktioita. Lakiesityksen käsittelyä lykättiin 17.5. venäläisten yrittäjien ja teollisuuden sekä eurooppalaisten yritysten laajaan vastuksen takia. Näiden tahojen etujärjestöjä on kuultu 23.4. Duuman lakiasiankomiteassa ja Duuman edustajien alustavien lausuntojen mukaan joitain lievennyksiä lakiin on tulossa, mutta venäläisten yritysten mahdollisuus hakea kompensaatiota sanktioiden noudattamisen takia oikeusteitse tulee todennäköisesti toteutumaan. Yksi esitetty lievennys lakiin on lain siirtäminen rikoslain piiristä hallinto-oikeuden piiriin. Lain uutta käsittelypäivää ei ole vielä ilmoitettu.

2.4. Venäjän kaupanesteet ja lokalisaatiovaatimukset

Venäjä on viime vuosina pyrkinyt edistämään omaa teollisuuttaan niin kutsutulla tuonninkorvausohjelmalla. Olemme kuulleet yrityksiltä tuonninkorvausohjelman usein haittaavan myös suomalaisten yritysten vientiä Venäjälle. Vienti on hankaloitunut leimallisesti niiden yritysten kohdalla, jotka harjoittavat pelkkää vientiä ilman tuotannollista toimintaa Venäjällä. Kotimaista tuotantoa suositaan kuulemamme mukaan usein tuonninkorvausohjelman hengessä myös tilanteissa, joissa rajoituksia tuonnille ei ole määrätty. Tuonninkorvausohjelma on onnistuttu nostamaan kotimaisuusastetta alhaisen tuotantoasteen sektoreilla kuten kulutustavaroissa ja maataloudessa, mutta osissa tuoteryhmistä myös kysyntä on samaan aikaan laskenut merkittävästi. Venäjän vientiin suuntautuva teollisuus on edelleen riippuvainen tuontiteknologiasta.

Vuoden 2016 alusta Venäjällä on ollut voimassa laki, joka rajoittaa tai kieltää ulkomaisten yritysten osallistumista valtionomisteisten yritysten tai valtion tukemien projektien kilpailutukseen. Lisäksi venäläiset yritykset saavat 15 % hintaedun valtionomisteisten yritysten hankintojen kilpailutuksissa.

Venäjän julkisia hankintoja koskeva laki on ollut voimassa heinäkuusta 2014 lähtien, joka rajoittaa ulkomaisten yritysten osallistumista tietyissä tuoteryhmissä: lääketieteelliset laitteet, kengät/tekstiilit, huonekalut, IT-ohjelmistot, kulkuneuvot, koneet ja laitteet, lääkkeet, elintarvikkeet, radio-elektroniset laitteet. Erityisesti koneita ja laitteita sekä kulkuneuvoja koskevat rajoitukset ovat merkittäviä suomalaisyrityksille, koska Suomen viennistä viime vuosina noin 40 % osa on koneita,

laitteita ja kulkuvälineitä. Lisäksi maatalouskoneiden vientiä Suomesta koskee jo vuodesta 2012 voimassa ollut laki kotimaisuusasteesta, joka koskee myös metsäkoneita.

Suomalaisien metsäyhtiöiden toimintaan vaikuttaa myös Venäjän kauppa- ja teollisuusministeriön (MinPromTorg) ehdottama rajoitus koivutukkien vientiin Venäjältä. Tarkoituksena on estää koivutukkien laajamittainen myynti Kiinaan, mikä tällä hetkellä haittaa Venäjän omaa puuteollisuutta. Näitä rajoituksia ei ole kuitenkaan vielä laitettu täytäntöön.

3. Kehittämishaasteet

3.1. Maksuliikenne

Venäjän rahoitussektorille asetetut pakotteet ovat kuulemamme mukaan aiheuttaneet merkittäviä ongelmia maksujen välityksessä. Kaupankäynti on hankaloitunut erityisesti sellaisten venäläisten yritysten kanssa, joiden hallintoelimien jäseniä vastaan on nostettu henkilöpakotteita. Pankit ovat kieltäytyneet välittämästä tällaisilta yrityksiltä tulevia maksuja, noudattaen korkean varovaisuuden periaatetta. Rahaliikenne voi siis katketa ilman, että liiketoiminta on pakotteiden rajoittamaa.

3.2. Venäjän -kaupan osaamisen ja korkean tason suhteiden ylläpito

Viime aikoina on toistuvasti noussut esiin huoli Venäjän -kaupalle olennaisen osaamisen kehittymisestä Suomessa tulevaisuudessa. Valtion tuki Venäjän -kaupan koulutukselle ja venäjän kielen osaamisen edistämiselle on toivottavaa. Suomalaisten asiantuntijoiden venäjän kielen ja kulttuurin osaamistason laajentamiseksi ja parantamiseksi on jo ehdotettu nuorten ammattilaisten harjoittelijavaihdon helpottamista.

Haluamme nostaa esiin korkean tason poliittisen yhteydenpidon merkityksen. Suomen ja Venäjän välisen talouskomission puheenjohtajien säännölliset tapaamiset ovat tärkeä yhteydenpidon muoto. Kokemuksemme perusteella yrityksille on usein ollut konkreettista hyötyä ylätason poliittisen dialogin yhteydessä syntyneistä ratkaisuista.